

a technique the big internet sites such as CNN, Youtube and MySpace are now turning to – 'business up front, party in the back'...) [The Daily Telegraph, April 5, 2008].

Саме Інтернет у зв'язку з його глобальним поширенням та масовим використанням став основним фактором породження великої кількості інноваційних одиниць англійської мови, які стають багатофункціональними та використовуються в різних соціальних сферах англійськомовних суспільств.

Висновки. Комп'ютерна техносфера є середовищем, що зумовлює і визначає породження та функціонування англійськомовних комп'ютерних інновацій. Подібні одиниці виступають засобами позначення видів і моделей комп'ютерів, їх модифікацій, технічних характеристик, програмного забезпечення та нових програм, видів комп'ютерних помилок, спамів, вірусів, антивірусів, назв фахівців комп'ютерної галузі, понять і реалій інтернет-сфери. Визначення корелятивного зв'язку між науково-технічними факторами, що зумовлюють розвиток сфери комп'ютерних технологій, соціальними змінами, що відбуваються в англійськомовних суспільствах завдяки цьому розвитку, а також явищами та процесами поповнення словникового складу англійської мови сфери комп'ютерних технологій, дозволяє говорити про соціофункціональні характеристики її одиниць. Подібні характеристики визначаються нами також з огляду на контексти реального використання інноваційних одиниць комп'ютерної лексики.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у з'ясуванні соціофункціональних характеристик тих одиниць інноваційної лексики англійської мови, поява та розповсюдження яких у різних сферах життєдіяльності представників англійськомовних спільнот зумовлена впровадженням в ці сфери комп'ютерних технологій.

Література

- Зацний Ю. А. Сучасні інформаційні технології й інновації англійської мови сфери економіки / Ю. А. Зацний // Вісник Запорізького державного університету. Серія : Філологічні науки. – Запоріжжя, 2001. – № 3. – С. 51-53.
- Кармызова О. А. Компьютерная лексика : структура и развитие : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Ольга Андреевна Кармызова. – Воронеж, 2003. – 217 с.
- Лазебна Н. В. Структурно-семантичні і функціональні особливості комп'ютерної термінологічної лексики з образним компонентом у сучасній англійській мові : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Наталія Валеріївна Лазебна. – Запоріжжя, 2013. – 212 с.
- Махачашвілі Р. К. Динаміка англомовної інноваційної логосфери комп'ютерного буття : дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04 / Русудан Кирилівна Махачашвілі. – О., 2013. – 400 с.
- Носов Н. А. Технологии виртуальной реальности. Состояние и тенденции развития / Н. А. Носов. – М. : Ин-т человека РАН, 2006. – 160 с.
- Сытникова Т. А. Англоязычная компьютерная техническая терминосистема как объект лингвокогнитивного исследования : автор. дис. ... канд. филол. наук. : спец. 10.02.04 / Татьяна Анатольевна Сытникова. – Владивосток, 2011. – 23 с.
- Чирвоний О. С. Комп'ютерний лексикон сучасної англійської мови : структурний, семантичний, функціональний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Олександр Сергійович Чирвоний. – Одеса, 2010. – 276 с.
- Frauenfelder M. The Computer : An Illustrated History From its Origins to the Present Day / M. Frauenfelder. – Los Angeles : Carlton Books, 2013. – 256 p.
- Safire W. Return of the Reironyms / W. Safire // The New York Times Magazine.– 1995. – March 15. – P.22-23.

УДК: 811.161.2'373.423

КІЙКО С. В.

(Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича)

МІЖМОВНА ОМОНІМІЯ У СВІТЛІ РІЗНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглянуто різні підходи до тлумачення явища міжмовної омонімії у руслі теорії міжмовних контактів, теорії перекладу, методики викладання іноземних мов, а також загального мовознавства і контрастивної лінгвістики. Прослідковано визначення міжмовної омонімії у різних лінгвістичних дисциплінах і наведено типологію розходжень у семантиці міжмовних омонімів. Описано роль та місце міжмовної омонімії як чинника перекладацької та білінгвальної інтерференції та фіксатора реалій чужої культури у новому культурно-мовному середовищі.

Ключові слова: міжмовна омонімія, теорія міжмовних контактів, теорія перекладу, методика викладання іноземних мов, загальне мовознавство, контрастивна лінгвістика.

Кийко С. В. Межъязыковая омонимия в свете различных лингвистических дисциплин. В статье рассмотрены различные подходы к толкованию явления межъязыковой омонимии в русле теории межъязыковых контактов, теории перевода, методики преподавания иностранных языков, а также общего языкознания и контрастивной лингвистики. Представлены определения межъязыковой омонимии в различных лингвистических дисциплинах и приведена типология различий в семантике межъязыковых омонимов. Описаны роль и место межъязыковой омонимии как фактора переводческой и билингвального интерференции и фиксатора реалий чужой культуры в новой культурно-языковой среде.

Ключевые слова: межъязыковая омонимия, теория межъязыковых контактов, теория перевода, методика преподавания иностранных языков, общее языкознание, контрастивная лингвистика.

Kiyko S. V. Interlingual Homonymy in the Light of Different Linguistic Approaches. The paper outlines the main problems of interlingual homonymy related to different approaches to the interpretation of the phenomenon of interlingual homonymy in line with the theory of interlingual contacts, theory of translation, foreign language teaching methods as well as General and Contrastive linguistics. It closely analyses some of the important topics, which seemed the most peculiar when interpreting interlingual homonyms in different disciplines.

The interpretation of interlingual homonymy depends primarily on the object and purposes of a particular linguistic discipline. The theory of translation focuses on interlingual homonyms as a factor of translation inaccuracies, the foreign language teaching methods deal with interlingual homonymy as a source of interference errors. Contrastive Linguistics establishes differences in the semantics of interlanguage homonyms and General Linguistics develops typologies of interlingual lexical correspondences. In spite of such differences, all linguistic disciplines interpret interlingual homonyms as pairs of words in two or more languages of a common origin, having a similar phonetic form, which are mainly borrowings from a third language and a potential source of interference errors.

The article provides some definitions of interlingual homonymy in different linguistic disciplines and the typology of semantical divergences of interlingual homonyms. It describes the role and place of interlingual homonymy as an important factor in translational and bilingual interference and a holder of the realities of a foreign culture in a new cultural and linguistic environment. It suggests a number of new approaches to the phenomenon of interlingual homonymy in distantly related languages and investigates culturally specific, semantic and stylistic evolution of interlingual homonyms in the systems of the national languages.

The results of the research of this problem are aimed at preventing errors while using foreign language as well as improving the quality of translations into native language.

Key words: interlingual homonymy, theory of interlingual contact, theory of translation, foreign language teaching methods, General linguistics, Contrastive linguistics.

Омонімія як універсальне мовне явище не обмежується системою однієї мови і, виходячи за її межі, стає міжмовним явищем. Міжмовна омонімія як вияв симетрії форми при асиметрії змісту передбачає існування формально тотожних слів з різним значенням у двох або більше мовах. Проте досі нема єдиного загальноприйнятого визначення цього поняття (пор. [Кійко 2014, с. 15-23]). Думки дослідників розходяться як з приводу плану вираження, так і плану змісту міжмовних відповідників омонімічного характеру. Крім того, поняття міжмовної омонімії є досить дискусійним з огляду на її місце і статус у мовній системі: трактування міжмовної омонімії залежить від дисципліни, в межах якої цю категорію розглядають.

На даний час міжмовна омонімія є предметом дослідження різних лінгвістичних дисциплін – теорії міжмовних контактів, теорії перекладу, методики викладання іноземних мов, а також теоретичних напрямів загального мовознавства і контрастивної лінгвістики. У кожній з дисциплін розгляд міжмовної омонімії пішов різними шляхами, що зумовило появу певних відмінностей у трактуванні цього явища. Тому **метою** нашої статті є опис різних підходів до тлумачення міжмовної омонімії з погляду вказаних вище лінгвістичних дисциплін.

Завдання – встановити подібність та розбіжності у розумінні явища міжмовної омонімії у руслі теорії міжмовних контактів, теорії перекладу, методики викладання іноземних мов, а також загального мовознавства і контрастивної лінгвістики. **Предмет** дослідження – міжмовна омонімія як явище формального збігу різних за семантикою одиниць. **Об’єктом** дослідження виступає різне тлумачення явища міжмовної омонімії та його ролі та місця як чинника перекладацької й білінгвальної інтерференції та фіксатора реалій чужої культури у новому культурно-мовному середовищі представниками певних лінгвістичних дисциплін.

Оскільки найбільше практичних проблем, пов’язаних з міжмовною омонімією, виникає саме при перекладі, першими за дослідження цього явища взялися перекладознавці. Було виявлено, що основною проблемою, яку породжує міжмовна омонімія, є інтерференція – одна з найсуттєвіших перешкод на шляху досягнення основної мети будь-якого перекладу – еквівалентності. Ця ланцюжкова взаємозалежність (міжмовна омонімія → інтерференція → перекладацька помилка/неточність) спонукала перекладознавців до дослідження першопричини цього процесу, тобто міжмовної омонімії. Про необхідність таких розвідок, а

також про створення шораз окремої теорії перекладу для певної пари мов наголошував ще Я. І. Рецкер [Рецкер 1974, с. 7]. Великого значення у цьому зв'язку набуває його теорія закономірних відповідностей на основі комплексного семантико-граматичного аналізу міжмовних паралелей – слів зі схожою формою, але здебільшого різною семантичною структурою.

У руслі перекладацької інтерференції розглядають проблему міжмовної омонімії також В. Н. Комісаров [Комиссаров 1999], Л. К. Латишев [Латышев 2007, с. 184–189] та інші. В. Н. Комісаров стверджує, що теоретично будь-який переклад містить інтерферентні явища. Проте інтерференцію внаслідок неправильного вживання міжмовних омонімів не варто розглядати лише як негативне явище, оскільки воно може слугувати збагаченню семантичних структур слів мови перекладу. Підсвідомо, але влучно впливши значення міжмовного омоніма в контексті, перекладач може сприяти розширенню значеннєвої структури слова рідної мови, яке він використав як еквівалент. Так, тривалий час рос. *альтернатива* означало «процес вибору з двох можливих варіантів». Англ. *alternative* має два значення: «процес вибору з двох можливих варіантів» і «інший варіант чогось». Завдяки перекладацькій інтерференції в публікації одного з популярних періодичних видань друге значення англійського слова прижилося в російській мові, зокрема, у вислові рос. *миру нет альтернативы* [Комиссаров 1999, с. 103-108].

Л. К. Латишев відносить до чинників появи інтерференційних помилок як антропоцентричні передумови (недосконале знання перекладачем мови перекладу, недостатня уважність чи втома перекладача), так і внутрішньомовні фактори [Латышев 2007, с. 184–189]. Автор виділяє чотири основні типи міжмовних омонімів:

1) слова мови оригіналу, співзвучні словам мови перекладу, які повністю розходяться за значенням, як-от: нім. *der Termin* «строк; судове засідання; домовленість про зустріч» і рос. *термин* «спеціальне поняття певної галузі»;

2) багатозначні слова мови оригіналу, в яких частина значень збігається зі значенням формально подібного слова мови перекладу, а частина розходиться: нім. *der Referent* – не лише «посадова особа», але й «доповідач»;

3) лексичні одиниці мови оригіналу, які мають схоже за звучанням чи написанням слово в мові перекладу, проте відрізняються функціонуванням, як-от: нім. *der Radiator* збігається з рос. *радиатор* у значенні «нагрівальний пристрій», але для позначення радіатора автомобіля вживають нім. *der Kühler*;

4) назви мір, ваги та інших величин, співзвучні в мові оригіналу й мові перекладу, але не збігаються за кількістю, як-от: нім. *das Pfund* «500 грам» і рос. *фунт* «409,5 грам»; нім. *der Zentner* дорівнює в Німеччині 50 кг (100 німецьких фунтів), в Австрії і Швейцарії – 100 кг [Латышев 2007, с. 164].

У працях з теорії перекладу зарубіжних дослідників явище міжмовної омонімії розглядають під дещо іншим кутом зору. Так, В. Коллер розрізняє два типи омонімів: інтралінгвальні та інтерлінгвальні. Перші є діяхронійними, їх поява зумовлена зміною семантики одиниць однієї й тієї ж мови в ході її історичного розвитку, як-от: свн. *arebeit* «м'яка» ≠ нім. *Arbeit* «робота, праця», свн. *muot* «погляд, намір» ≠ нім. *Mut* «мужність». Другі є синхронійними, вони відзначені формальною подібністю і відмінностями у плані змісту і функціонують одночасно у різних мовах, як-от фр. *solide* ≠ нім. *solid*, англ. *actually* ≠ нім. *aktuell*, нім. *Balance* ≠ ісп. *balance* [Koller 1997, с. 224]. Варто також зазначити, що до інтралінгвальних омонімів можна віднести не лише діяхронійні лексичні одиниці, але й слова різних національних варіантів німецької мови, як-от: *das Polster* «оббивка» і *der Polster* (австр.) «подушка», *kehren*¹ «замітати» і *kehren*² (швейц.) «мити», *das Rohr*¹ «очерет» і *das Rohr*² (австр.) «електропіч».

Далі ми детальніше зупинимося на двох останніх ґрунтовних дослідженнях, виконаних в руслі теорії перекладу, які містять нові підходи до тлумачення проблеми міжмовних омонімів

при перекладі. М. К. Гарбовський розглядає міжмовні омоніми в монографії «Теория перевода» у рамках перекладацької інтерференції [Гарбовский 2007, с. 324–350] і визначає їх як знаки мови перекладу, які мають подібне до знаків мови оригіналу звучання, але відрізняються семантикою або особливостями функціонування.

Міжмовні омоніми виникають як наслідок міжмовних контактів всередині певної пари мов або можуть запозичуватися з якоїсь третьої мови. Вони не тільки фіксують у новому культурно-мовному середовищі реалії чужої культури, але й «служать основою для утворення образних висловлювань, вибираючи з семантичної системи запозиченого слова такі значення, які перебувають на крайній периферії» [Гарбовский 2007, с. 327]. Так, рос. *казак* «звільнені від податків селяни, найняті для охорони кордонів» (асоціюється в російській мові з мужністю, рішучістю, строгим підпорядкуванням законам, що нерідко передбачало жорстокість) запозичене у французьку мову в значенні «грубо, жорстоко» (пор. фр. *a la cosaque*). Запозичення можуть переноситися також на нові денотати, часто більш конкретні, і тоді їх значення звукується, як-от: рос. *космонавт* «той, хто здійснює польоти в космічному просторі» перейшло до фр. *cosmonaute* у значенні «російський космонавт» на відміну від дублету *astronaute*, запозиченого з англо-американського варіанту.

Іноді запозичення отримують ширше значення, як-от рос. *аппаратчик* «номенклатурний працівник КПСР» > фр. *apparatchiks* «впливові функціонери будь-якої партії у будь-якій країні» [Гарбовский 2007, с. 327]. На закінчення автор порушує питання, наскільки проблема міжмовних омонімів насправді актуальна, адже перекладач, сумніваючись у виборі тієї чи іншої форми, може звернутися до словника або навіть до контексту. Проаналізувавши велику кількість прикладів помилкового вживання міжмовних омонімів, автор робить висновок, що подібність форми психологічно тисне на перекладача, притуплює його пильність, не стимулює звертатися до словника. Тому «проблема псевдодрузів перекладача складає невід'ємну частину теорії перекладацької еквівалентності» [Гарбовский 2007, с. 350].

Грунтовне дисертаційне дослідження О. А. Шаблій «Міжмовна термінологічна омонімія як проблема термінографії і перекладу» [Шаблій 2002] присвячене дослідженню інтра- та екстралінгвальних розбіжностей між етимологічно спорідненими німецькими й українськими юридичними термінами. Авторка здійснює комплексний аналіз випадків термінологічної омонімії в німецькій і українській юридичних терміносистемах і детально розглядає проблеми лексикографічного представлення термінологічних псевдодрузів перекладача.

У роботі міжмовні омоніми потрактовано як семантично нееквівалентні повнозначні слова аналогічних частин мови, які входять до лексичного складу двох або більше мов і мають у цих мовах інтерферентно-схоже фонетичне і / або графічне оформлення (за варіативності у межах аналогічних фонем та національного графічного представлення), з можливим фактом спорідненості або складені з інтернаціональних термінологічних компонентів. При цьому розбіжності в семантиці міжмовних омонімів можуть коливатися від незначних стилістичних відтінків до антонімічних значень.

Унаслідок культурноспецифічної семантико-стильової еволюції юридичних термінів у системі конкретної національної мови-носія їхні семантичні структури збагатилися додатковими неінтернаціональними значеннями, які не завжди залишаються другорядними стосовно основних або етимологічних значень. До цього додалися ще й закономірні процеси зміни і перегрупування значень, найактивнішим з яких був процес звуження значень термінів з негерманською зовнішньою формою. Специфічною особливістю німецько-українського перекладу таких термінів є їхні різні функціонально-стилістичні характеристики в порівнюваних фахових підмовах. Усе це зумовлює необхідність перекладознавчого аналізу й термінографічного опису таких інтерферентно-небезпечних одиниць.

Отже, більшість дослідників міжмовних омонімів сходяться на тому, що для запобігання помилок при передачі змісту у процесі навчання перекладу необхідно постійно акцентувати увагу майбутніх перекладачів на проблемі міжмовної омонімії з метою формування у них

звички до постійного самоконтролю, критичного ставлення до своїх знань та ретельнішого пошуку еквівалентів.

Проблеми міжмовної омонімії в теорії міжмовних контактів стали об'єктом уваги вчених наприкінці XIX ст. у зв'язку з розширенням контактів носіїв різних мов. Після виходу в світ ґрунтовної монографії У. Вейнрейха «Мовні контакти» [Вейнрейх 1979] з'явилася низка праць як у вітчизняному мовознавстві, так і за кордоном, які стосуються питання позитивного переносу й інтерференції в умовах формування природного й штучного білінгвізму. Під білінгвізмом розуміють набуту індивідом або групою людей здатність почергового використання двох мов і саму реалізацію цієї здатності, тобто практику поперемінного спілкування двома мовами [Валігура 2010, с. 9]. Розрізняють декілька видів білінгвізму:

1) координативний білінгвізм, коли дві мови існують незалежно одна від одної в свідомості людини і використовуються мовцем у різних ситуаціях;

2) субординативний білінгвізм, який виражається в переносі знань, навичок і вмій з рідної мови на іноземну, коли «знання двомовцем обох мовних систем неоднакові, і коли суспільні моменти сприяють переважному використанню однієї мови за рахунок іншої» [Семчинський 1974, с. 5].

Саме при субординативному білінгвізмі спостерігаємо інтерференцію рідної й іноземної мов. Людина пізнає світ, формує образні категорії мислення за допомогою рідної мови, позиції якої дуже стійкі. Іноземна мова накладається на систему рідної мови, її код засвоюють на базі первинного коду рідної мови. Такий вид взаємодії структур рідної й іноземної мови породжує різного роду помилкові аналогії у використанні іншомовного коду. Ототожнення відбувається не тільки між мінімальними мовними одиницями – морфемами, але й більш складними – словами, словосполученнями, фразеологічними одиницями [Хауген 1972, с. 68]. Слово як номінативній одиниці в іншій мові може відповідати як слово, так і окремий лексико-семантичний варіант полісеманта або словосполучення.

У зарубіжній теорії мовних контактів близькою до поняття інтерференції є *гіпотеза незнання* (англ. *ignorance hypotheses*), сформульована К. Джеймсом, за якою особи на певних етапах вивчення іноземної мови, ще не засвоївши її правил, автоматично використовують правила рідної мови [James 1977]. Дехто з зарубіжних теоретиків міжмовних контактів намагався пояснити лексичну інтерференцію наявністю в мовців так званої проміжної мовної системи. Так, Й. Вольмерт писав: дві або більше мови, що контактують, утворюють у свідомості білінгва чи того, хто вивчає іноземну мову, так звану «гіпотетичну інтермову» або «інтерсистему» [Volvmer 1996, с. 56].

Подібні за змістом терміни знаходимо і в інших авторів: «тимчасова мова» (*Interimsprache*) [Kußmaul 2014, с. 40], «наближена мова» (*approximate language*) [Wharton 1974, с. 236] та ін. Ця гіпотетична інтермова не належить ні до рідної мови, ні до іноземної, а відображає різні рівні недосконалої мовної компетенції при субординативному білінгвізмі. Вона формується на базі первинної лінгвістичної системи і вбирає в себе елементи мови, яку вивчають. В інтермові помилки на основі міжмовної омонімії пояснюють як автоматичні, непідконтрольні явища в діалінгвальній лексико-семантичній системі. Позбутися таких помилок можна за допомогою спеціальної функціональної методики міжмовного навчання, основаної на дослідженні і описі інтермови, а також укладанні лінгвістичних атласів порушень в іншомовному мовленні.

При викладанні іноземних мов у центрі уваги дослідників перебувають стратегії оволодіння і правильного використання іноземної мови. При поясненні механізмів мовних помилок, викликаних формальною схожістю лексичних одиниць рідної та іноземної мов, наявне використання моделей активації [Stemberger 1985], реконструкції ходу процесу думки та мислення [Боковня 1995], фреймового підходу [Горохова 1986], теорії установки [Кузнецова 1982]. У спеціальній літературі неодноразово підкреслювали роль міжмовних відповідників у процесі вивчення іноземної мови, що полегшує двомовне спілкування та економить зусилля,

спрямовані на вивчення будь-якої мови. Подібні елементи в обох мовах засвоюють значно швидше, оскільки білінгв намагається перенести відомі йому зразки рідної мови на іноземну [Lorenz 1982, с. 17-19]. Крім того, еквівалентні чи схожі поняття можуть позбавити так званого «культурного» шоку [Frohne 1989, с. 443]. Водночас схожість звукового складу лексичних одиниць різних мов є джерелом великої кількості помилок, оскільки мовці схильні при подібності фонетичної оболонки слів ототожнювати також їх семантичні структури, між якими не завжди існує однозначна відповідність [Ionescu 2014, с. 235-254].

На перший погляд може видатися, що міжмовні омоніми здатні вводити в оману тільки тих, хто лише починає вивчення мови й погано володіє нею. Насправді, як відзначають дослідники цієї лексичної категорії, основна маса міжмовних омонімів небезпечна саме для осіб, які впевнено й задовільно користуються мовою [Parianou 2000, с. 19-20]. Як свідчать експерименти, навіть білінгви не захищені від помилкових ототожнень окремих елементів систем двох мов, внаслідок чого виникають численні семантичні кальки й випадки порушень лексичної сполучуваності або стилістичного узгодження при користуванні іноземною мовою.

Саме на матеріалі помилок досліджено міжмовні омоніми в монографії Й. Мертенса [Mertens 2001]. Дослідник зібрав великий корпус помилок, які трапляються в екзаменаційних роботах учнів старших класів німецьких гімназій з французької мови як першої іноземної. Він розрізняє як граматичні помилки, викликані розбіжностями у роді, числі й узгодженні міжмовних омонімів, так і морфологічні (неправильний словотвір) та семантичні (розходження у значенні).

Автор приділяє також багато уваги псевдогалицизмам, під якими розуміє лексеми, складені з французького лексичного або морфологічного матеріалу, яких насправді у французькій мові нема, як-от: **le consum* (< нім. *Kosum*) на протигагу франц. *consommation*. На думку Й. Мертенса, дослідженню словесно-поняттєвих відповідностей у різних мовах варто приділяти все більше уваги у зв'язку з пошуками нових форм та методів викладання іноземних мов [Mertens 2001, с. 85].

Останнім часом проблемі типології міжмовних лексичних відповідників у споріднених мовах присвячено немало робіт у рамках загального і порівняльного мовознавства. Однак більшість дослідників міжмовної омонімії тлумачать цей термін по-різному. Так, А. Є. Міхневич відносить до міжмовних омонімів слова різних мов, які мають не тільки тотожні, але й подібні позначувальні типу рос. *арбуз* – укр. *гарбуз*, рос. *болтун* – укр. *бовтун* [Михневич 1985, с. 173]. На відміну від цього В. М. Манакін вважає міжмовними омонімами тільки такі слова різних мов, які мають ідентичну звукову форму, як-от: рос. *аркан* «мотузка» й укр. *аркан* «гуцульський танець». Слова на кшталт рос. *арбуз* – укр. *гарбуз*, рос. *веселье* – укр. *весілля* автор пропонує позначати як паралекси. Крім того, значення міжмовних омонімів повинні не перетинатися, а виключатися, як-от: рос. *город* «місто» і укр. *город* «ділянка землі».

Як правило, міжмовні омоніми є результатом випадкових фонетичних збігів або стертих етимологічних зв'язків [Манакін 2004, с. 163-164]. Якщо значення фонетично тотожних слів у різних мовах частково збігаються, тобто слова мають істотні розходження предметно-логічного змісту, але частково (на імпліцитному рівні) зберігають спільну понятійну подібність, то йдеться про міжмовні пароніми, як от: рос. *неделя* «сім днів тижня» і укр. *неділя*, білорус. *нядзеля*, болг. *неделя*, які позначають лише один день тижня [Манакін 2004, с. 165].

Дещо інший підхід до трактування міжмовних омонімів прийнятий у польському мовознавстві. Так, відомий дослідник німецько-польської міжмовної омонімії Р. Ліпчук розрізняє вузьке і широке визначення цього терміну [Lipczuk 1995]. У вузькому значенні автор розуміє під міжмовними омонімами слова двох чи більше мов, які при однаковому чи подібному написанні й звуковій формі розрізняються семантичним змістом, як-от: пол. *komunikacja* «перевезення пасажирів та вантажу; спілкування, обмін інформацією» і нім. *Kommunikation*, яке вживають лише у значенні «спілкування».

У широкому значенні міжмовні омоніми трактують як:

1) слова зі схожою формою, але різним значенням, які запозичені з іншої мови або з однієї з порівнюваних мов, тобто мають спільне походження, як-от: нім. *Kriminalist* «службовець кримінальної поліції; кримінальний експерт» – пол. *kryminalista* «злочинець»;

2) слова зі схожим звучанням, але абсолютно різними значеннями, що зумовлено різною етимологією слів, як-от: нім. *Kraxe* «рюкзак; ранець» – пол. *kraksa* «аварія, нещасний випадок» (з англ. *crack* «удар, тріск»);

3) слова з однаковими чи різними значеннями, які мають певні розходження в написанні, як-от: нім. *Aggression* – пол. *agresja*;

4) слова з певними розходженнями у вимові: нім. *Laser* [ˈla:zɐ] – пол. *laser* [ˈlaser];

5) слова зі схожим звучанням, але різною морфологічною будовою: нім. *absurd* – пол. *absurdalny*;

6) слова з різним звучанням і граматичними ознаками, але однаковим значенням: нім. *die Gabel* (жін. рід) – пол. *ten widelec* (чол. рід);

7) слова-кальки з однаковою морфологічною структурою, але різним звучанням і значенням: нім. *überhören* «щось недочути, прослухати» і англ. *to overhear* «випадково почути»;

8) слова однієї мови, які з часом набули нових значень, як-от: нім. *List* (раніше «знання, здібності», зараз «хитрість»);

9) фразеологізми зі схожою структурою, але різними значеннями, як-от: нім. *den Kopf verlieren* «розгубитися; втратити голову» – пол. *stracić głowę* «закохатися без тям» [Lipczuk 1989, с. 48-49]. Як бачимо, широке трактування міжмовної омонімії включає всі випадки міжмовних розходжень, які можуть викликати інтерференційні помилки. Особливу увагу при розгляді міжмовних омонімів автор приділяє таким факторам як:

1) стилістичне маркування слів, як-от: нім. *Kaprizen* вживають у високому стилі, пол. *kaprys* належить до нейтрального стилю;

2) територіальне вживання лексики, пор. швейцарський варіант *manifestieren* «брати участь у маніфестації» і нім. *manifestieren* «проявлятися; передавати; (юр., заст.) давати клятву; (заст.) брати участь у демонстрації»;

3) часова співвіднесеність лексики, як-от: пол. *proponować* – нім. *proponieren* як застарілий варіант нім. *vorschlagen*;

4) частота вживання, як-от: пол. *kwestia* «питання, справа» – нім. *Quästion* «питання, вирішене в ході дискусії» (вживається рідко як філософське поняття) [Lipczuk 1985, с. 69].

Нам ближче вузьке трактування міжмовної омонімії, оскільки відмова від критерію спільності форми робить це поняття надто нечітким і включає до нього абсолютно всі випадки відсутності еквівалентності між лексикою двох мов. Ми вважаємо, що міжмовна омонімія охоплює все те, що в рамках відповідних рівнів мови формально подібне, але семантично різне в мовах, що контактують. З огляду на наведені вище підходи і класифікації ми розглядаємо міжмовні омоніми як слова двох (чи більше) мов, які мають інтерферентно схоже фонетичне і / або графічне оформлення і відрізняються семантично і / або граматично.

Можливі розходження у семантиці розглянув Р. О. Будагов, який виокремив вісім типів невідповідностей серед міжмовних омонімів:

1) в одній з мов слово має більш загальне значення, ніж в іншій;

2) родові значення в одній мові – видові значення в іншій;

3) однозначність в одній мові – багатозначність в іншій;

4) міжмовна стилістична нееквівалентність слів і словосполучень;

5) живе, неархаїчне значення в одній мові – архаїчне в іншій;

6) лексично вільне значення в одній мові – лексично зв'язане в іншій;

7) термін в одній мові – нетермін в іншій;

8) слово в одній мові – словосполучення в іншій [Будагов 1976, с. 268–272].

Детальніший поділ різних типів семантичних відносин міжмовних омонімів наводить польська дослідниця П. Стасінська: полісемія слова в одній мові – моносемія в іншій; архаїчне значення слова в одній мові – неархаїчне в іншій; вільне функціонування слів в одній мові – структурно обмежене вживання в другій; зміщення семантики слова однієї з мов з нейтральної до експресивно забарвленої, а отже, стилістично обмеженої лексики; функціонування міжмовних омонімів із значеннями, що наближені до протилежних; семантична різниця з огляду на різні сфери вживання значень порівнюваних слів; семантична невідповідність як наслідок розходження в переносних значеннях; розходження предметно-логічного змісту, пов'язані з різницею національно-культурних реалій; відсутність семантичної кореляції міжмовних омонімів через асиметричність їх синонімічних рядів [Stasińska 1988, с. 263].

Хоча наведені класифікації охоплюють практично всі типи відношень, які існують між формальними відповідниками в різних мовах, їх недоліком є відсутність єдиної основи, необхідної для побудови будь-якої типології. Семантичні принципи (асиметрія видового і родового значень, одно- і багатозначності) тут змішуються зі стилістичними (асиметрія живого та архаїчного значень, загального і спеціального) і структурними (протиставлення слів і словосполучень) принципами. Попри це, беззаперечною заслугою дослідників є детальний аналіз різних типів семантичних розбіжностей міжмовної омонімії.

Описуючи специфічність категорії міжмовних омонімів у близькоспоріднених мовах, Р. О. Будагов зазначає, що семантичний незбіг формально подібної лексики між неспорідненими мовами істотно відрізняється від такого ж явища в близькоспоріднених мовах. Цей факт пов'язаний з тим, що більша частина міжмовних омонімів у близькоспоріднених мовах виникає внаслідок розпаду полісемії або внаслідок розширення чи звуження значення слів, які зводять до одного етимона [Будагов 1976].

Природно, що питома вага подібних відповідників між спорідненими і тим паче близькоспорідненими мовами набагато вища, ніж між мовами з віддаленою спорідненістю. За даними дослідників, між російською і чеською мовами лексичні псевдоеквіваленти складають до 6% всієї лексики [Влчек 1975], а між російською і литовською мовами – лише 1% [Гудавичус 1985]. Крім того, між словами споріднених мов можуть виникати цілі ряди міжмовних омонімів унаслідок неоднакового розвитку значень спільних за походженням слів.

Отже, у мовах, які практично не контактують, наявні переважно випадкові збіги звучання, а в близькоспоріднених мовах поява міжмовних омонімів зумовлена насамперед змінами в семантиці генетично споріднених однокореневих слів.

Висновки. Тлумачення міжмовної омонімії залежать насамперед від предмету та цілей дослідження певної лінгвістичної дисципліни. Так, у перекладознавстві основну увагу звертають на міжмовні омоніми як чинники перекладацьких неточностей, у методиці викладання іноземних мов – як джерела інтерференційних помилок. Контрастивне мовознавство приділяє основну увагу розходженням у семантиці міжмовних омонімів, а загальне – типології міжмовних лексичних відповідників.

Проте, незважаючи на такі розбіжності, міжмовні омоніми трактують як пари слів, які стосуються двох або більше мов, мають схожу звукову оболонку, часто мають спільну етимологію, здебільшого є запозиченнями з третьої мови і потенційним джерелом інтерференційних помилок. При міжмовній омонімії можливі відношення часткової формальної тотожності, якщо розходження у формі пов'язані з закономірними відповідностями у графіці, фонетиці і словотворі. Важливо також враховувати конотативні і функціонально-стилістичні розбіжності міжмовних омонімів у зв'язку з дослідженням національної специфіки семантики слів, оскільки вони вносять додаткові смисли до денотації.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у порівняльно-зіставному аналізі та описі міжмовної омонімії в різних парах мов, що дозволить визначити характер формально-сміслових відношень між омонімами, зіставити шляхи і способи поповнення словникового складу мов омонімами, виявити спільні риси і розбіжності в структурі і

кількості омонімічних одиниць різних рівнів у зв'язку з пошуками нових форм та методів викладання іноземних мов.

Література

- Боковня А. Е. Интерференция при обучении иностранному языку и возможные пути её преодоления : автореф. дис. на соискание учёной степени канд. педагогич. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / А. Е. Боковня. – Москва, 1995. – 18 с.
- Будагов Р. А. Ложные друзья переводчика / Р. А. Будагов // Человек и его язык. – М. : МГУ, 1976. – С. 268-272.
- Валігура О. Р. Лінгвокогнітивні і комунікативні основи фонетичної інтерференції (експериментально-фонетичне дослідження англійського мовлення українців) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 – «Германські мови»; 10.02.15 – «Загальне мовознавство» / О. Р. Валігура. – Київ, 2010. – 34 с.
- Вейнрейх У. О. Языковые контакты / У. О. Вейнрейх. – К. : Вища школа, 1979. – 255 с.
- Влчек Й. Чешско-русские омонимы – высшая стадия лексической интерференции / Й. Влчек // Болгарская русистика. – София : Общество русистов Болгарии, 1975. – С. 45-61.
- Гарбовский Н. К. Теория перевода / Н. К. Гарбовский. – [2-е изд.]. – М. : Изд-во МГУ, 2007. – 544 с.
- Горохова С. И. Психолингвистические особенности механизма порождения речи по данным речевых ошибок : автореф. дис. на соискание учёной степени канд. филол. наук : спец. 10.02.15 «Общее языкознание» / С. И. Горохова. – Москва, 1986. – 16 с.
- Гудавичус А. Й. Сопоставительная семасиология литовского и русского языков / А. Й. Гудавичус. – Вильнюс : Изд-во Вильнюсского ун-та, 1985. – 175 с.
- Кійко С. В. Німецько-українська міжмовна омонімія : [монографія] / С. В. Кійко. – Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2014. – 434 с.
- Комиссаров В. Н. Общая теория перевода : учебное пособие / В. Н. Комиссаров. – М. : ЧеРо, 1999. – 136 с.
- Кузнецова Т. Д. Роль установки в формировании правильного и ошибочного речевого действия в условиях билингвизма и трилингвизма : автореф. дис. на соискание учёной степени канд. психол. наук : 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / Т. Д. Кузнецова. – Тбилиси, 1982. – 16 с.
- Латышев Л. К. Технология перевода / Л. К. Латышев. – М. : Изд. центр «Академия», 2007. – 320 с.
- Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / В. Н. Манакин. – К. : Знання, 2004. – 326 с.
- Михневич А. Б. Белорусско-русский паралексический словарь-справочник / А. Б. Михневич. – Минск : Народная асвета, 1985. – 336 с.
- Рецкер Я. И. Перевод и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М. : Междунар. отношения, 1974. – 216 с.
- Семчинський С. В. Семантична інтерференція мов / С. В. Семчинський. – К. : Вища школа, 1974. – 256 с.
- Хауген Э. Языковой контакт / Э. Хауген // Новое в лингвистике. – М. : Прогресс, 1972. – Вып. 6: Языковые контакты. – С. 61-80.
- Шаблій О. А. Міжмовна термінологічна омонімія як проблема термінографії і перекладу : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : 10.02.16 «Теорія і практика перекладу» / О. А. Шаблій. – Київ, 2002. – 19 с.
- Frohne G. Die Internationalisierungstendenz des Wortschatzes und die so genannten Internationalismen / G. Frohne // Fremdsprachenunterricht. – 1989. – Nr. 8/9 (33/42). – S. 439-443.
- Ionescu A. „Falsche Freunde“. Deutsch-rumänische lexikalische Interferenzen / Adriana Ionescu. – Berlin : Wiss. Verlag, 2014. – 368 S.
- James C. The ignorance hypothesis in Interlanguage studies / C. James // Interlanguage. Studies Bulletin. – Utrecht, 1977. – Nr. 2/2. – P. 152-167.
- Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft / W. Koller. – [5. Aufl.]. – Wiesbaden : Quelle und Meyer, 1997. – 343 S.
- Kußmaul P. Verstehen und Übersetzen : Ein Lehr- und Arbeitsbuch / P. Kußmaul. – [3., aktual. Auflage]. – Tübingen : Narr, 2014. – 217 S.
- Lipczuk R. Semantische Relationen im Bereich der lexikalischen Tautonyme im Deutschen und Polnischen / R. Lipczuk // Studien zum polnisch-deutschen Sprachvergleich. – Kraków : Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1985. – Nr. 80 (2). – S. 61-72.
- Lipczuk R. Zum Problem der falschen Freunde des Übersetzers / R. Lipczuk // Theorie und Praxis der deutsch-polnischen Konfrontation und Translation. – Rzeszów : Wydawn. Wyzszej Szkoły Pedagog., 1989. – S. 41-52.
- Lipczuk R. Niemiecko-polski słownik tautonomów / Lipczuk R., Bilut Z., Kaḡny A., Schatte Ch. – Warszawa : Wydawn. Naukowe PWN, 1995. – 345 S.
- Lorenz A. Interferenzbedingte Fehler auf Grund von lexikalisch-semantischen Unterschieden zwischen dem Deutschen und dem Englischen / A. Lorenz. – Berlin : Humboldt-Universität, 1982. – 178 S.
- Mertens J. Die so genannten faux amis in schriftlichen Textproduktionen von Lernern des Französischen der Sekundarstufe I / J. Mertens. – Frankfurt am Main : Peter Lang, 2001. – 486 S.
- Parianou M. „Falsche Freunde“ im Sprachenpaar (Neu)Griechisch – Deutsch / M. Parianou. – Frankfurt am Main : Lang, 2000. – 240 S.
- Stasińska P. О некоторых типах семантических отношений в пределах русско-польских омонимов / P. Stasińska // II Spotkania językoznawcze. W kręgu semazjologii, leksykologii i terminologii. – Opole, 1988. – S. 263.
- Stemberger J. P. The lexicon in a model of language production / J. P. Stemberger. – New York u.a. : Garland Publ., 1985. – 299 p.
- Volmert J. Die Rolle griechischer und lateinischer Morpheme bei der Entstehung von Internationalismen / J. Volmert // Eurolatein : Das griechische und lateinische Erbe in den europäischen Sprachen / Hrsg. von H. H. Munske, A. Kirkness. – Tübingen : Niemeyer, 1996. – S. 47-64.
- Wharton R. M. Approximate language identification / R. M. Wharton // Information and Control. – Vol. 26. – Issue 3. – 1974. – P. 236-255.